

Inspirationens skatkammer – Rom og skandinaviske kunstnere i 1800-tallet. Hannemarie Ragn Jensen, Solfrid Söderlind & Eva-Lena Bengtsson (red.). Museum Tusulanums Forlag, Köpenhamn 2003. 410 s., ill. ISBN 87-7289-742-2.

Skandinaviska konstnärer har i århundraden vallfärdat till Rom. Under 1800-talet ansågs en studieperiod i Rom vara en lämplig avslutning på konstnärsutbildningen. Där var fortfarande den antika staden starkt närvarande, där fanns de stora samlingarna av antikens konst och där kunde man möta konstnärer och konstkännare från hela världen. Vistelsen i Rom och den inspiration konstnärerna förde med sig därifrån, ansågs ha stor betydelse för deras vidare utveckling och arbete när de återvänt till sina skandinaviska hemländer.

I boken *Inspirationens skatkammer* har de tre redaktörerna samlat 18 bidrag av konstvetare och klassiska arkeologer från Danmark, Finland, Norge och Sverige. Boken är ett samarbete främst mellan Institutet för konstvetenskap i Uppsala och Institut for Kunsthistorie vid Köpenhamns universitet och bygger på ett 15-årigt utbyte av forskningsresultat de två institutionerna emellan, ett utbyte som alltmer vidgats till att även omfatta andra konstvetenskapliga institutioner i Skandinavien. Den är också ett resultat av ett symposium i Rom, stött av de fyra ländernas respektive Rominstitut.

De skandinaviska forskarnas intresse för 1800-talet och Rom har tett sig olika i olika länder. I Danmark har intresset fokuserats på 1800-talets första del – ganska naturligt med tanke på den danska ”Guldalderen” – medan intresset i de övriga länderna huvudsakligen har fokuserats på 1800-talets andra hälft.

Boken är uppdelad i tre avdelningar. Dess första del behandlar ”Billedet af Rom og Italien”, där förre konsthistorieprofessorn i Oslo, Magne Malmanger, inleder med ”Den italienske miljø som katalysator” medan docent Torsten Gunnarsson, Nationalmuseum i Stockholm, tagit sig an ”Italien i dröm och verklighet i nordisk 1800-talskonst”; överinspektör Kasper Monrad, Statens Museum for Kunst, Köpenhamn, skriver om ”Kunsthivet i Rom 1800–1820 set med danske malerøjne”. Malmanger behandlar hur den ideala föreställningen om en Romvistelse tedde sig. Vad var dröm och vad blev verklighet? Han drar paralleller till pilgrimerna, vars främsta mål för färderna var Rom, liksom till Grand Tours och Italienische Reise. Rom var något ”annorlunda”, en ny kultur att erövra, som man kunde betrakta ”utenfra”.

Italien och Rom var också intressant som marknad för de skandinaviska konstnärerna och det var lättare att skaffa sig resebidrag till en Italienresa än till andra resmål. ”Man kom ikke dit bare for å lære, men lige meget for å gjøre lykke.” Malmager ger också en redogörelse för intresset för och utvecklingen av landskapsmåleriet, som blev så karakteristiskt för de nordiska konstnärerna.

Om synen på det italienska landskapet och stadslandskapet i Rom berättar Torsten Gunnarsson i sitt bidrag bl.a. om hur Carl August Ehrensvärd såg på det italienska landskapet: Campagnan fann han ful, men den ”blir en vacker trakt i jemnförelse med den ikring Åbo”. Även det som man fann oskönt i Italien var överlägset ”det arma Norden”. Italienbilderna var i påfallande hög grad redan formad av gravyrer och reseberättelser, långt innan man själv upplevde den. Konstnärerna levde i stor utsträckning i kolonier runt Piazza di Spagna och Piazza Barberini (den danska kolonin höll till i Trastevere) och kunde därmed avskärma sig från huvuddelen av befolkningen. Kasper Monrad återger i sitt bidrag hur fem danska konstnärer under 1800-talets två första decennier genom brev skildrar de framförallt italienska och tyska konstnärernas arbeten, presenterade på utställningar och deras påverkan på de unga danska historiemålarna.

I bokens andra del ”Kunstakademierne og studierejserne” behandlar Emma Salling den praxis och de regler för stipendier och resor som Kunstakademiet i Köpenhamn uppställde under 1830- och 40-talen och hur dessa fullföljdes av konstnärerna. Eva Henschen skildrar Bertel Thorvaldsen som resestipendiat och Hannemarie Ragn Jensen har gått igenom konstnären J.L. Lunds samlingar av utförda kopior av äldre verk från 1200-talet och framåt från hans Italienvistelse, för att se vad som uppfattades som väsentligt att ta lärdom av. Bo Lundström ägnar sig åt Michael Gustaf Anckarsvärd, militär och amatörkonstnär, resa till Paris och Italien, påbörjad 1819. Ändamålet för resorna förändrades efter 1700-talets senare del till att också alltmer bli nöjes- och upplysningsresor och han drar paralleller till ”Voyage Pittoresque”. Lennart Pettersson analyserar brevväxlingen mellan Anckarsvärd och Bengt Erland Fogelberg, som sedan den förre återvänt och blivit Konstakademiens överintendent och preses, utvecklades till ett ömsesidigt utbyte. Fogelberg behövde en supporter som bevakade de stora beställningarna hemma i Sverige åt honom och Anckarsvärd någon som följde de svenska stipendiaternas arbeten och utveckling i Rom och som kunde rapportera om dem till Anckarsvärd och Akademien. Eva-Lena Bengtsson behandlar ”Europe-

iskt kulturarv och svensk nationalism – Carl Gustaf Qvarnström, antiken och Italien”, medan Peter Nørgaard Larsen tar sig an ”Dansk figurmaleri i Rom i 1860’rne”. Tomas Björk berättar i ”Från Ragnar Lodbrok till Laokoon. August Malmström och Mårten Eskil Winge i Rom” om vilket inflytande det romerska konstlivet hade på de båda konstnärerna och Elina Anttila skriver om Albert Edelfelts besök i Rom och hans möte med de gamla mästarna. Denna andra avdelning avslutas med att Britt Inger Johansson skildrar de svenska arkitekternas studieresor till Italien.

Jan Zahle inleder bokens tredje avdelning, som är en samlad presentation av ”avstøbningernes” roll, med ”Avstøbninger i København i europæisk perspektiv”, där vi får sammanhangen mellan samlingarna i Rom, Paris, London och Bonn och den stora köpenhamnska samlingen klargjorda, vad som betraktades som väsentligt under olika tider och hur den köpenhamnska samlingen (liksom även andra) under 1900-talets mitt hamnade i en nedgångsperiod för att nu åter börja bli intressant.

Solfred Söderlind har i ”Gipsfrågan. Skulptur och avgjutningssamlingar i Sverige” åtagit sig i stort sett samma uppgift för Sveriges del, för hur Rom skulle återskapas i Stockholm genom Gustav III:s antiksamlingar och hur samlingarna utökades och inriktningen delvis förändrades genom inköp under hela 1800-talet. Synen på original respektive kopia är ett återkommande tema i flera av bokens artiklar.

Niels Messel ger i ”Skulpturmuseet i Kristiania” en intressant inblick i tillkomsten av detta, hur tankarna och resonemangen gick både när det gällde vilka avgjutningar som museet borde innehålla, hur de skulle presenteras och inte minst personstriderna när det gäller chefsposten under de första årtiondena med bl.a. Lorentz Dietrichson som en av de starka männen. Diskussionen om att förse skulpturavgjutningarna med fikonlöv, ett inte alls ovanligt förhållande i motsvarande institutioner ute i Europa, ger en intressant tidsbild. I bokens två sista bidrag behandlar Torben Melander ”Thorvaldsens avstøbningssamling og gipser i billedkunsten” och Riitta Nikula ”Helsingfors universitets skulptursamling – hi-storia och bakgrund”.

Hans Medelius, Stockholm

I industrisamhällets slagskugga. Om problematiska kulturarv. Lars-Eric Jönsson & Birgitta Svensson (red.). Carlssons Bokförlag, Stockholm 2005. 154 s., ill. ISBN 91-7203-672-9.

Att recensera en monografi är svårt, men en antologi är efter värre – hur ska man lyckas ge ett antal goda artiklar en rättvisande beskrivning på ett så begränsat utrymme? Lyckligtvis är *Industrisamhällets slagskugga* en osedvanligt sammanhållen antologi kring ett fastställt tema: problematiska kulturarv. På grund av det har jag valt att recensera genom att diskutera några övergripande frågor och problem som aktualiseras i samtliga artiklar. Antologin kan beskrivas som ett derivat utifrån en förstudie kring arbetstemat Marginalernas kulturarv, och en därtill knuten konferens på Nordiska museet i november 2002.

Den valda tematiken ligger verkligen i tiden – statlig kulturpolitik har under det senaste decenniet alltmer uppmärksammat och förordat satsningar för marginaliserade och eftersatta samhällsgrupper. Ambitionen är i sig ingalunda ny, men den har fått förnyat bränsle i kölvattnet av att makropolitiska skeden kring EU och ökad rörlighet mellan länder har bidragit till att luckra upp föreställningar kring statiskt nationsbundna ”kulturer”. Detta har resulterat i ett ifrågasättande av tidigare självklarheter, vilka övergripande har samlats under rubriken svenskt kulturarv. Vem eller vilka är det egentligen som har tolkningsföreträde när kulturhistoriska företeelser och objekt lyfts fram för att rubriceras som officiellt kulturarv? Är dessa urvalsprocesser värdemässigt neutrala – i vetenskapens tjänst – eller är det måhända så att mycket har blivit utelämnat; att grupper och företeelser har hamnar vid sidan av den officiella museala representationen?

Antologins författare menar samstämmigt att sistnämnda utestängning har varit (och fortsatt är) aktuell, vilket därmed gör frågan om representation till ett problemområde väl värt att debattera. Insamlingspolitik på museer och arkiv fungerar helt enkelt som en definitionernas maktutövning: institutionerna avgör vad som ska samlas och bevaras, samt därigenom även vad som ska uteslutas. Men som redaktörerna påpekar i sitt inledande kapitel är de officiella värden som begreppet kulturarv företräder egentligen inget som institutionerna har ensamrätt till. Kategorin kulturarv utkristalliseras i själva verket i interaktionen mellan samhälle, institutioner och individer. Den stora prövostenen för dagens kulturarvsbransch är därmed utmaningen att hitta vägar för att synliggöra alla sociala grupperingar, liksom alla möjliga tidpunkter och epoker. Inget kan längre av självklarhet lämnas utanför den minnesvärdande representationen.

Problemet är dock, vilket antologins författare pekar